

Nr 315.

Godkänd av första kammaren den 9 juni 1942.

Godkänd av andra kammaren den 9 juni 1942.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till centrala verkstadsskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 136.)

Till Konungen.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 190, 191 och 193 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1942) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som bleve riksdagen förelagd, för budgetåret 1942/43 beräkna vissa anslag till centrala verkstadsskolor m. m.

I propositionen nr 171 har Kungl. Maj:t sedermera, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 6 mars 1942, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1942/43 anvisa

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 450,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 550,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 450,000 kronor;

dels ock till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehåft

dels de likalydande motionerna I: 205 och II: 274, vari hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171 måtte uttala sig för att jämväl verkstadsskolan för arbetslös ungdom i Sundsvall med ingången av budgetåret 1942/43 omorganiseras till central verkstadsskola;

dels motionen II: 283, vari hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa att kvarnskolan i Mariestad erkännes som central verkstadsskola för mjölnare och erhåller statsbidrag enligt härför fastställda grunder, eller, därest detta ej bifalles, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att kvarnskolan erhåller förhöjt statsbidrag till rektors och lärares avlöning och till anskaffning av stadigvarande undervisningsmateriel enligt i motionen angivna grunder;

dels motionen II: 282, vari hemställts, att riksdagen, vid bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts förslag, måtte besluta:

1. att rörligt tillägg skall utgå på beslutade statsbidrag till rektor och lärare vid centrala verkstadsskolor enligt samma grunder som gälla för statens befattningshavare med lön enligt löneplan A i civila avlöningsreglementet;

2. att statsunderstöd för avlöning åt rektor och övriga lärare vid de verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom, som icke organiseras såsom centrala verkstadsskolor, må från och med budgetåret 1942/43 utgå med belopp, beräknat såsom för central verkstadsskola och med beräkning av samma löneförbättring, som kan komma att för dessa bliva bestämd;

3. att den av 1940 års riksdag medgivna löneförbättringen å 9 procent å vissa arvoden vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom skall höjas till 18 procent från och med den 1 juli 1941 till och med den 30 juni 1942;

4. att höja det av Kungl. Maj:t äskade anslaget:

a) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor från 450,000 kronor med 50,000 kronor till 500,000 kronor,

b) till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom från 550,000 kronor med, till lönetillägg budgetåret 1942/43 30,000 kronor och för tiden 1/7 1941—30/6 1942 med 60,000 kronor till 640,000 kronor;

dels motionen II: 163, vari hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta att elevstipendierna vid de centrala verkstadsskolorna skola vid första årskursen utgå med 60 kronor i tredje, 40 kronor i andra och 20 kronor i första behovsgraden, vilka belopp vid tvåårig eller längre kurs efter första läsåret höjas med 5 kronor per månad;

dels ock de likalydande motionerna I: 211 och II: 284, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att stipendiebeloppen till elev vid central verk-

stadsskola och verkstadsskola för viss arbetslös ungdom skola utgå efter de grunder och med de belopp, som nu gälla för stipendier till elev vid de sistnämnda skolorna, och att de av Kungl. Maj:t äskade anslagen för detta ändamål i anledning därav höjas i erforderlig omfattning.

1. Förslagsanslagen till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. och Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor.

Riksdagen delar departementschefens uppfattning, att frågan om vilka skolor som nu böra erkännas såsom centrala verkstadsskolor icke torde böra slutligt prövas i detta sammanhang. Riksdagen får emellertid framhålla, att riksdagen i likhet med skolöverstyrelsen anser skäl tala för att centrala verkstadsskolor komma till stånd som en första etapp i den utsträckning, som hittills ingivna ansökningar härom utvisa, när planläggningen av nämnda skolor fortskridit så långt, att fullgoda förutsättningar förefinnas för deras erkännande som centrala verkstadsskolor. Enligt riksdagens mening synes det nämligen angeläget, att utbyggnaden av yrkes-skolväsendet med de av fjolårets riksdag i princip beslutade centrala verkstadsskolorna icke i alltför hög grad skjutes på framtiden utan genomföres i den utsträckning, som rådande förhållanden medgiva och påkalla. Riksdagen får vidare framhålla, att, ehuru riksdagen anser att man — såsom även fjolårets riksdag uttalade — bör tills vidare räkna med inrättandet av högst en central verkstadsskola inom varje landstingsområde, sådana omständigheter likväl kunna föreligga inom olika delar av landet, att nämnda regel icke överallt schematiskt bör upprätthållas. I motionerna I: 205 och II: 274 hava skäl anförts för ett frångående i vad avser Västernorrlands län av den angivna huvudregeln. De i motionerna anförda synpunkterna finner riksdagen beaktansvärda. Riksdagen anser alltså, att mer än en verkstadsskola bör inom ett landstingsområde kunna inrättas, där förhållande av ekonomisk, geografisk eller kommunikationsteknisk natur motivera en dylik åtgärd. Å andra sidan finner riksdagen angeläget att, där förutsättningar härför föreligga, två eller flera landsting förena sig om en gemensam central verkstadsskola.

Departementschefens förslag om anvisande för budgetåret 1942/43 av ett anslag å 1,000,000 kronor till engångskostnader för inrättandet av centrala verkstadsskolor har riksdagen ansett sig böra bifalla.

För nästa budgetår har departementschefen beräknat ett anslag av 450,000 kronor erforderligt till årliga kostnader för undervisningen vid ifrågavarande skolor. Departementschefen har härvid föreslagit, att kompensation för de stegrade levnadskostnaderna skulle utgå med 14 procent å de i gällande statsbidragskungörelse angivna beloppen till rektorer och övriga lärare. Skolöverstyrelsen har för sin del föreslagit, att ifrågavarande kompensation skulle

utgå efter 27 procent. I motionen II: 282 har i huvudsak påyrkats, att samma kompensation skulle medgivas som tillerkänts statens ordinarie civila befattningshavare. För egen del vill riksdagen framhålla, att de för rektorer och övriga lärare vid centrala verkstadsskolor fastställda avlöningsförmåner visserligen äro summariskt bestämda, men likväl icke synas böra likställas med arvodesbelopp i vedertagen mening utan snarare med löner, som utgå till statens tjänstemän. Med hänsyn såväl härtill som till den omständigheten att de grundläggande lönebestämmelserna äro beräknade i huvudsak på grundval av 1937 års lönenivå anser riksdagen skäligt, att ifrågasvarande kompensation utmättes efter grunder, som närmare anknyta sig till vad som gäller för lönegradsplacerade statstjänstemän. I sådant avseende har riksdagen funnit de enligt vederbörande statsbidragskungörelse beräknade årskostnaderna för avlöning till rektorer och övriga lärare vid ifrågasvarande skolor för nästa budgetår böra uppräknas med i runt tal 25 procent. Vad riksdagen sålunda beslutat anser riksdagen böra äga motsvarande tillämpning beträffande rektorer och övriga lärare vid verkstadsskolor för arbetslös ungdom. Det får ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet. I den ovannämnda motionen II: 282 har i fråga om sistnämnda lärarkategori föreslagits ökad dyrtidskompensation retroaktivt från och med den 1 juli 1941. Riksdagen har ansett sig icke kunna bifalla detta förslag, vilket skulle vara ägnat att medföra icke önskvärda konsekvenser. Det av departementschefen till 450,000 kronor beräknade anslaget för nästa budgetår till bidrag till driften av centrala verkstadsskolor har med anledning av vad riksdagen sålunda beslutat höjts med ett belopp av 50,000 kronor eller till $(450,000 + 50,000 =) 500,000$ kronor. Till frågan om den på grund av vad riksdagen här beslutat erforderliga ökningen av anslaget till understöd åt verkstadsskolor för arbetslös ungdom återkommer riksdagen i det följande.

Vad angår det motionsvis (II: 283) väckta yrkandet beträffande kvarnskolan i Mariestad får riksdagen framhålla, att riksdagen blivit övertygad om önskvärdheten av att skolans verksamhet i fortsättningen upprätthålles. Skolan är den enda i sitt slag i landet och torde även kunna karakteriseras som en riksskola, främst avsedd att tillgodose de mindre och medelstora kvarnarnas behov av yrkesutbildad arbetskraft. Att erkänna skolan som central verkstadsskola — varom icke heller framställning gjorts av vederbörande landsting — torde icke böra ifrågasättas. Däremot synes det skäligt, att skolan tillerkännes ökat statsbidrag till sin verksamhet. Riksdagen har därför icke något att erinra mot, att Kungl. Maj:t, efter närmare prövning av de ekonomiska förutsättningarna för skolans bestånd, från vederbörligt å åttonde huvudtiteln uppfört anslag tillerkänner skolan statsbidrag enligt förmånligare grunder än de för kommunala yrkesskolor i allmänhet gällande.

2. Förslagsanslaget till Kommunalä och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom.

Med hänvisning till riksdagens i det föregående omförmälda beslut i fråga om kompensation för stegrade levnadskostnader till rektorer och övriga lärare vid här ifrågavarande skolor har riksdagen höjt anslaget för nästa budgetår till understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom utöver Kungl. Maj:ts förslag med 30,000 kronor och alltså uppfört detsamma med $(550,000 + 30,000 =) 580,000$ kronor.

3. Förslagsanslaget till Kommunalä och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor.

Frågan om stipendiegrunderna för elever vid såväl centrala verkstadsskolor som verkstadsskolor för arbetslös ungdom synes riksdagen på grund av detta spörsmåls natur böra behandlas i ett sammanhang. Stipendier vid blivande centrala verkstadsskolor skola utgå enligt samma grunder som vid övriga statsunderstödda kommunala samt enskilda anstalter för yrkesundervisning, eller i tredje behovsgraden med högst 45 kronor, i andra behovsgraden med högst 25 kronor och i första behovsgraden med högst 15 kronor, allt för månad räknat. Departementschefen har i fråga om dessa stipendier beräknat anslagsbehovet med utgångspunkt från nyss angivna grunder men samtidigt erinrat om att departementschefen vid fjolårets riksdag uttalade, att, därest läget på arbetsmarknaden skulle bliva sådant, att vid stipendiefrågans bedömande arbetslöshetssynpunkter ansåges böra tillmätas avgörande betydelse, spörsmålet om stipendiebeloppens avvägning vid de centrala verkstadsskolorna borde upptagas till särskild omprövning.

Vid verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ha stipendierna hittills utgått med ett upp till högst 60 kronor för elev och månad förhöjt belopp. Departementschefen har framhållit, att ifrågavarande stipendier hädanefter i regel borde i överensstämmelse med riksdagens i fjol gjorda uttalande utgå efter samma grunder, som fastställts för stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor. Departementschefen har likväl beträffande arbetslöshetsskolorna ansett, att Kungl. Maj:t undantagsvis borde få medgiva förhöjning av stipendiebeloppen intill hittillsvarande maximum, om så prövades oundgängligt med hänsyn till särskilda förhållanden, såsom förekomsten av en markerad arbetslöshet inom viss skolas rekryteringsområde.

I fråga om arbetslöshetsskolorna vill riksdagen framhålla, att de elever, som rekrytera dessa skolor, till övertvägande del äro för sitt uppehälle vid skolorna hänvisade till det stipendieunderstöd, som kan tillförsäkras dem. Därest stipendiebeloppen nedbringas från den hittillsvarande nivån, förelig-

ger risk för en avfolkning av dessa läroanstalter. Enligt riksdagens mening torde man vid prövning av föreliggande spörsmål icke heller kunna undgå att taga hänsyn till den förskjutning uppåt av levnadskostnaderna, som under de senaste åren ägt rum, och det minskade realvärde som stipendiebeloppen på grund härav kommit att erhålla. Riksdagen, som särskilt vill framhålla angelägenheten av att yrkesutbildningen i dess olika former understödjes, anser det icke i nuvarande läge tillrådligt, att vid arbetslöshetsskolorna införas andra stipendiegrunder än de hittills tillämpade. På grund härav har det av departementschefen för nu ifrågavarande ändamål beräknade anslaget för nästa budgetår ökats med 50,000 kronor till 350,000 kronor.

Vad angår de centrala verkstadsskolorna finner riksdagen sig i princip böra vidhålla den ståndpunkt statsmakterna tidigare intagit med avseende å stipendiebeloppen till dessa skolors elever. I Kungl. Maj:ts hand torde likväl böra läggas en viss möjlighet att medgiva förhöjning av ifrågavarande stipendiebelopp. En del nuvarande arbetslöshetsskolor torde nämligen komma att ombildas till centrala verkstadsskolor och härvid i regel få ett elevklientel, grundat på i stort sett samma sociala och ekonomiska underlag som det, vilket rekryterat den tidigare arbetslöshetsskolan. Ett liknande klientel torde, särskilt under vissa förhållanden, komma att rekrytera även sådana centrala verkstadsskolor, som icke uppkommit genom ombildning av arbetslöshetsskolor. Riksdagen finner det därför befogat, att, där förhållandena med avseende å förefintlig arbetslöshet eller elevklientelet ekonomiska bärkraft äro likartade mellan arbetslöshetsskolor och centrala verkstadsskolor, stipendieunderstöden vid dessa läroanstalter också utmätas efter ensartade grunder. Riksdagen bemyndigar alltså Kungl. Maj:t att i sådana fall, som här angivits, efter förslag av skolöverstyrelsen medgiva förhöjning vid centrala verkstadsskolor av stipendiebeloppen, dock ej utöver hittillsvarande vid arbetslöshetsskolor tillämpade maximum. Med hänsyn till den ovisshet, som, innan närmare erfarenhet på detta område vunnits, måste vidlåda anslagsberäkningarna beträffande anslaget för nästa budgetår till stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor, har riksdagen funnit sig böra anvisa det av departementschefen angivna beloppet, 450,000 kronor.

4. Förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom.

Med hänsyn till vad riksdagen i nästföregående punkt anfört har riksdagen uppfört ifrågavarande anslag för nästa budgetår med ett belopp av 350,000 kronor, vilket i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag innebär en anslagsökning med 50,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anmäla, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 282, för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisat

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 500,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 580,000 kronor;

dels till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid centrala verkstadsskolor ett förslagsanslag av 450,000 kronor;

dels ock till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Stipendier åt elever vid verkstadsskolor för viss arbetslös ungdom ett förslagsanslag av 350,000 kronor.

Stockholm den 9 juni 1942.

Med undersätlig vördnad.